

Найважливішою складовою формування ціннісних орієнтацій є позитивний моральний досвід, подолання негативних тенденцій у відношенні до реального функціонування моральних норм, а шлях його придбання лежить через духовно багату, відкриту дітям особистість соціального педагога, вчителя, батька (матері) [3, с. 59].

Вважаємо, що одним із основних способів формування цінностей в студентській групі в умовах освітнього середовища є навчальна ситуація соціальної взаємодії, яка розгортається в перебігу учнями виконання завдання, вирішення проблеми. При цьому навчальна ситуація розглядається як система сконструйованих умов, що спонукають і опосередковують активність молоді людини в соціальному контексті майбутньої діяльності. Моделлю навчальної ситуації виступає завдання, яке моделює у своєму змісті типові ситуації, що виникають в реальному житті. У таких ситуаціях відбувається засвоєння та актуалізація учнями знань, становлення у них мотивації, розвиток якостей, мислення, набувається досвід реалізації знань, а також емоційно-вольової регуляції вчинків [8, с. 13-14].

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують необхідність: оптимізації процесу формування життєвих цінностей в учнів загальноосвітніх навчальних закладів; цілеспрямованого гармонійного розвитку особистості дитини; створення навколо дитини позитивного оточення; координації педагогічних впливів на дитину; формування психолого-педагогічних знань у батьків щодо важливості їх авторитету, процесів соціалізації та соціального виховання дитини, причин ранніх відхилень у поведінці дитини; сприяння оволодіння батьками методиками виховної роботи з дитиною на різних вікових етапах її розвитку; забезпечення взаємодії сім'ї з усіма виховними інститутами.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямі вивчення інших проблем формування життєвих цінностей в умовах модернізації освіти.

1. ЛІТЕРАТУРА:

2. Артюшкіна Л. М. Соціальний педагог школи: теорія і практика роботи. Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. 124 с.
3. Безпалько О. В. Напрями і функції професійної діяльності соціального педагога у загальноосвітньому навчальному закладі. Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія: Збірник наукових праць. К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2009. № 11 (спецвипуск, ч.1). С. 7–11.
4. Бойко А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації. К.: ЗМН, 2006. 232 с.
5. Дем'янюк Т. Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі: науково-методичний посібник. Суми: Видавництво «Антей», 2006. 384 с.
6. Збірник нормативно-правових документів психологічної служби та ПМПК системи освіти України. Упоряд. В. Г. Панок, І. І. Цушко, А. Г. Обухівська. К.: Ніка-Центр, 2005. 436 с.
7. Кондрашова Л. В., Лаврентьєва О. О., Зеленкова Н. І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі: навчальний посібник. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. 187 с.
8. Робота психолога та соціального педагога в закладах освіти. *Збірник нормативних документів*. Укладач І.С. Загурська. Житомир, 2010. 85 с.
9. Соціальний педагог загальноосвітнього навчального закладу. Статус та основні напрямки діяльності: метод. рекомендації. Х.: ХОН-МІБО, 2006. 76с.
10. Трухін І.О. Основи шкільного виховання : навчальний посібник. К: Вид-во навчальної літератури, 2004. 368 с.

Дмитерчук Галина

Науковий керівник – професор Олексюк Наталія

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Самореалізація – це здатність людини пізнати себе і здійснити своє покликання. Кожна людина має потребу у самореалізації, однак не всі усвідомлюють її значення. Мистецтво самореалізації – це здатність усвідомити і реалізувати свій особистий потенціал, спроможність жити динамічно і натхненно, рости, розвиватись, удосконалюватись, рухатись уперед, ставити перед собою амбітні цілі й досягати їх, долаючи перепони, знаходячи оптимальні рішення для себе й оточення [5, с. 127-128]. Автор теорії потреб А. Маслоу вважав, що люди часто відмовляються від можливостей самореалізації й тому не такі щасливі, якими могли б бути, адже якість нашого життя безпосередньо пов'язана із задоволенням вищих потреб, у тому числі

й потреби у самореалізації [7, с. 78]. Самореалізація можлива, коли людина визначила її стратегію – шляхи особистісного розвитку і самовдосконалення [5, с. 129]. Зробити це нелегко. Тому у своєму дослідженні ми звернули увагу на самореалізацію обдарованих людей, а саме – учнів, у яких є амбіції, багато життєвих планів, а також можливостей для їх реалізації.

Очевидним є той факт, що розбудова незалежної України потребує змін у структурі системи освіти з метою відтворення інтелектуального потенціалу народу. З кожним днем помітно зростає потреба суспільства в людях, які вміють нестандартно мислити, можуть вносити нову якість у соціальне та виробниче життя країни, розвиток культури народу. Саме тому Україні потрібна енергійна, талановита молодь, яка творчо вирішуватиме не лише поточні завдання, але й ті, що виникатимуть у майбутньому [2, с. 140].

Під час дослідження явища обдарованості школярів та можливостей їх самореалізації ми опиралися на Державну національну програму «Освіта України XXI століття», метою якої є забезпечення можливостей постійного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації, а одним зі стратегічних завдань – створення умов для виховання освіченої, творчої особистості та громадянина [4]. Метою Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, є забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями й потребами на основі навчання впродовж життя [6]. Нами проаналізовано надбання психолого-педагогічної науки, зокрема: концепція творчої обдарованості О. Матюшкіна, концепція «вікового потенціалу» Н. Лейтеса, теорія розвитку творчого потенціалу В. Романця, трактування обдарованості як прояву творчого потенціалу людини Ю. Бабаєвої, психодидактичний підхід до навчання та розвитку обдарованості дітей в умовах загальноосвітньої школи В. Клименка, теорія креативності Е. Торренса, триколова концепція обдарованості Дж. Рензулі, психосоціальна модель А. Танненбаума та фундаментальні праці вчених В. Бондаря, В. Демченка, О. Киричука, Н. Клокар, С. Крисюка, В. Олійника, В. Онушкіна, М. Протасової, М. Романенка, Т. Сорочан та ін. Незважаючи на величезний науковий інтерес до проблеми обдарованості, що набуває актуальності вже протягом кількох сторіч, проблема самореалізації обдарованих людей, в тому числі, учнівської молоді, залишається малодослідженою.

Не викликає сумніву те, що потенціал обдарованості є найціннішим ресурсом духовного поступу й матеріального розвитку людства. Тому цінність особистості визначається не тільки тим, що вона являє собою в даний момент, але й закладеними в неї можливостями подальшого розвитку й вдосконалення [3, с. 19]. Під обдарованими учнями ми розуміємо школярів, які мають задатки, позитивну «Я»-концепцію та особистісні якості, розвинуті до рівня вищого ніж умовно «середній», завдяки яким у певному соціальному середовищі вони досягають значних успіхів у будь-якій області навчання (яке може розглядатися у формальному або неформальному форматі). До якостей, якими володіють обдаровані школярі відносимо: наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, працездатність і сміливе прийняття рішень [1, с. 134].

Структура розвиненої обдарованості школяра включає три основних підструктури: високу пізнавальну активність, яка опирається на високо чутливу сенсоріку (увага, сприймання, пам'ять) та дивергентне мислення (оригінальність, критичність, здатність до узагальнення, прогнозування); творчу інтерпретацію пізнавального досвіду (вміння порівнювати, зіставляти, аналізувати, бачити нове, реконструювати раніше створене, оригінальний підхід до рішення проблем, варіативність у рішенні задач); емоційну захопленість діяльністю (інтерес, енергетичність, висока харизма, впевненість у досягненні успіху, «відновлення» в разі неуспіху) [8, с. 203-204]. Вважаємо, що саме таке поєднання високого рівня перцептивних, інтелектуальних та емоційно-вольових якостей і їх позитивна моральна спрямованість забезпечує успіх обдарованого школяра у навчальній діяльності та самореалізації. Адже як для навчальної діяльності, так і для самореалізації, вагоме значення має розвиток таких складових, як: самопізнання і самооцінки; самовизначення; саморегуляції; самоосвіти та самовиховання [7, с. 89].

Обдарованість характеризується п'ятьма ознаками, а саме: високим рівнем загального інтелекту; наявністю спеціальних здібностей; певними особистісними особливостями; впливом середовища; щасливим випадком. Як система обдарованість включає такі компоненти:

анатоμο-фізіологічні задатки; сенсорно-перцептивні блоки; інтелектуальні та розумові можливості; емоційно-вольові структури; високий рівень продукування нових образів, фантазія, уявлення і цілий ряд інших [5, с. 122]. Триколова модель обдарованості об'єднує: інтелект (комплекс специфічних властивостей, здібностей вище середнього рівня – лінгвістичний, просторовий, музичний, логіко-математичний, тілесно-кінестетичний, особистісний (інтра- та інтер-особистісний)); креативність (відносно автономна, самостійна, універсальна здатність особистості, що виражається в оригінальних засобах одержання продукту, в нових підходах до вирішення проблем, створення оригінального продукту); мотивація (психічне явище, що спонукає до діяльності) [5, с. 130-131]. Усі схарактеризовані ознаки є гарним підґрунтям для самореалізації обдарованого учня.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє виокремити різні види обдарованості. Так, за напрямками прояву розрізняють інтелектуальну (загальні розумові здібності і здібності в спеціальній галузі знань), академічну, художню, креативну (творчу), лідерську (соціальну), психомоторну (спортивну) обдарованість. За силою, розмахом та періодом прояву виділяють обдарованість: явну (спостерігається в діяльності дитини яскраво й чітко) та приховану (латентну, перебуває в прихованій, завуальованій формі); потенційну (представляє певні психічні можливості, потенціал для високих досягнень, але не реалізований у момент діяльності та в силу їхньої функціональної недостатності) й актуальну (виявлену, очевидну обдарованість, тобто помічений талант); загальну (щодо різних видів діяльності) та спеціальну (виражену щодо одного конкретного виду); ранню (проявлену у дитинстві) та пізню (проявлену у зрілому віці) [2, с. 143-145]. Ефективна та своєчасна діагностика видів обдарованості підвищує ймовірність результативної самореалізації учнів загальноосвітніх закладів.

Вважаємо, що основними засадами самореалізації обдарованого учня є: домінування інтересів і мотивів; емоційна заглибленість у діяльність; волю до успіху; загальну і естетичну задоволеність від процесу і продуктів діяльності; розуміння сутності проблеми, завдання, ситуації; несвідоме, інтуїтивне вирішення проблеми; стратегію в інтелектуальному поведженні (особистісні можливості висування і виконання проєктів); багатоваріативність рішень; швидкість рішень, оцінок, прогнозів; винахідливість, спритність [1, с. 6].

Особливості самореалізації обдарованого учня можуть проявлятися по різному в більш чи менш вираженій формі. До ефективної самореалізації обдарованих учнів призводять такі їх риси, як: прагнення до самоактуалізації; перфекціонізм; самостійність; соціальна автономність; егоцентризм; лідерство; змагальність; особливості емоційного розвитку; творче сприйняття випадків; гумор [8, с. 206]. Тому головним завданням для батьків, вчителів, соціального педагога, є своєчасний вияв й врахування цих особливостей, і, тим самим, забезпечення умов для повноцінного розвитку унікальної особистості школяра [8, с. 210-211].

Для успішної самореалізації обдарованих учнів соціальному педагогу, на наш погляд, важливо: створити безпечну психологічну атмосферу дитині в її пошуках, де вона могла б знайти розраду у разі своїх розчарувань і невдач; підтримувати здібності школяра до творчості й виявляти співчуття до ранніх невдач; допомагати учневі сформувати систему цінностей; допомагати дитині цінувати в собі творчу особистість.

Таким чином, результати дослідження підтверджують необхідність створення цілісної системи підтримки обдарованої молоді в Україні, у тому числі, спеціальної державної програми, що має забезпечити розвиток якості обдарованості у підростаючого покоління та вказують на необхідність сучасної діагностики можливостей школярів, адекватного змісту навчання, упровадження особистісно-орієнтованої та розвиваючої технологій, психологічного й педагогічного супроводу школярів, підготовки навчальних закладів до роботи з неординарними учнями, відповідного ресурсного забезпечення, суспільного визнання й матеріального заохочення обдарованої молоді та її наставників [4; 6; 9, с. 57].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонова О. Є. Обдарованість: досвід історичного та порівняльного аналізу: монографія. Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка. Житомир, 2015. 458с.
2. Антонюк Л. Діагностика обдарованих дітей і підлітків – важливе завдання педагогічного колективу навчального закладу. Нова педагогічна думка. 2018. № 1. С. 140–146.
3. Басюк Н. А. Обдарованість: її виявлення та розвиток. Вісник Житомирського державного ун-ту ім. І. Франка. 2018. № 46. С. 17–20.

4. Державна національна програма «Освіта України XXI століття». Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-p#Text>.
5. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень : монографія. / ред.: В. О. Моляко, О. Л. Музика; Державний фонд фундаментальних досліджень Міністерства освіти і науки України. Житомир : Рута, 2006. 320 с.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>.
7. Обдарованість: сутність, структура, технології розвитку. Шляхи і методи забезпечення подальшого творчого зростання обдарованої молоді: наук.-метод. зб. / За заг. ред.. І.І. Якухна, Л.В. Корінної. Житомир: ЖОШПО, 2008. С. 78–89.
8. Соціальна робота: технологічний аспект / За ред. проф. А.Й. Капської. К.: ДЦССМ, 2004. 364 с.
9. Соціально-педагогічний супровід обдарованих дітей та молоді : матеріали соц.-пед. проектів учасників II Всеукраїнської студентської олімпіади зі спец. «Соціальна педагогіка», 17-19 трав. 2011 р. / упорядн.: д-р пед. наук, проф. Міщик Л. І., канд. пед. наук., доц. Зінченко В. П. Глухів : РВВ ГНПУ ім. О.Довженка, 2011. 108 с.

Онуфрієнко Марія

Науковий керівник – викл. Гончаровська Г.

КОГНІТИВНИЙ СТИЛЬ ЯК ОДНА ІЗ СТИЛЬОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ

Актуальність статті полягає в тому, що більшість дослідників спрямовують свої зусилля на виявлення стильових особливостей мислення дорослої людини, тоді як період виникнення і закріплення певних когнітивних стратегій поки що досліджений явно недостатньо та остаточно не вирішено, чи є когнітивні стилі стійкими ознаками мислення в ранньому дитячому віці, чи їх формування залежить від особливостей організації навчання. У однієї і тієї ж людини водночас можуть бути наявними ознаки різних стилів, що породжує нові проблеми у розумінні того, яким чином з окремих ознак створюється індивідуальний стильовий ансамбль, його якісні і кількісні характеристики, а тому виявлення взаємосполучень окремих когнітивно-стильових особливостей, виникнення певних когнітивно-стильових комплексів, є важливим науковим напрямом дослідження. Потрібно дослідити та констатувати чи здійснює вплив на розвиток пізнавальної сфери людини той чи інший стиль, адже більшість дослідників скоріше гіпотетично припускають про існування зв'язку між індивідуальними когнітивними стилями, розвитком і функціонуванням інших психічних процесів, а це, в свою чергу, суттєво гальмує тенденції індивідуалізації навчання, використання природних механізмів розвитку психіки дитини з метою забезпечення найбільш сприятливих умов подальшого розвитку.

Значний внесок у розв'язання проблеми взаємозв'язку когнітивного стилю з особистісними характеристиками зробили як зарубіжні (Д. Броверман, Р. Гарднер, Дж. Гілфорд, Д. Каган, Р. Кетелл, Г. Клаус, Дж. Клейн, С. Мессік, У. Найссер, Г. Олпорта, Г. Уїткін, П. Хольцман та ін.), так і пострадянські дослідники (О. Асмолов, Д. Богоявленська, С. Бондар, Л. Дорфман, Є. Клімов, В. Колга, Г. Куценко, О. Лібін, В. Мерлін, В. Моросанова, О. Напрасна, Н. Пов'якель, М. Прохорова, Л. Романовська, О. Скориніна, І. Скотнікова, А. Студенікін, В. Толочек, В. Федько, М. Холодна, Ю. Черножук, І. Шкуратова та ін.).

Мета статті – виокремити когнітивний стиль серед інших стильових характеристик особистості: життєвого, індивідуального, пізнавального, особистісного стилів.

Поняття «стиль» як глобальний психологічний параметр був введений в науку в якості стилю вивчення реальності індивіда. Його поява в системі психологічних категорій викликала певний професійний ажіотаж, який був спричинений ростом очікувань щодо поглиблення знань про природу людського інтелекту. В диференційній психології поняття «стиль» використовують для характеристики проявів всіх рівнів індивідуальності людини при взаємодії зі світом.

Дослідження стильових феноменів розпочалися з вивчення стилю життя, які ще досі в сучасному науковому просторі продовжують залишатись досить затребуваними та актуальними. Інтерес до наукових досліджень щодо зв'язку індивідуальних особливостей особистості та її когнітивно-стильових характеристик лише зростає. Одну з перших вказівок на